

BAZI BİTKİ VE TOPRAK ÇEŞİTLERİNİN TEKSTİL BOYAR MADDESİ KAYNAĞI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Demir TİMURTAŞ, M.Barış AVIALAN
Gaziantep Fen Lisesi

AMAÇ

a) Unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş yöntemleri ortaya çıkarıp, denenmiş ve denenmemiş boya bitkileri ile yeni yöntemler uygulayarak boyacılıkta verimi artıracak, rahat boyama imkânı sağlayacak en iyi yöntem ve şartlar tespit etmek.

b) Yurdumuzun doğal boya kaynakları bakımından yeterli ve zengin olduğunu gösterip; bilime, sanata, ülke ekonomisine ve çevre sağlığına faydası olan doğal boyaları tanıtmak.

c) Doğal boya kaynağı olarak daha önce kullanılmamış, üzerinde deha önce herhangi bir çalışma yapılmamış, boyacılıkta çığır açacağını düşündüğümüz toprağın, tekstil boyar maddesi kaynağı olarak değerlendirilebileceğini gösterip, toprağın doğal boyacılar için vazgeçilmez bir boyarmadde kaynağı olduğunu ortaya koymak.

d) Bitki ve toprak çeşitlerinden bütün renkleri elde ederek, doğal boyaların dokumacılık için yeterli olduğunu, göstermek ve doğal boyalarla sentetik boyaları karşılaştırarak; dokumacılık için doğal boyaların daha üstün olduğunu ortaya koymak.

GİRİŞ

Millet olarak tarihi çok eskilere dayanan bir dokumacılık geçmişine sahip bulunmaktayız. Sentetik boyaların 1882'de yurdumuza girmesi ve değişen hayat şartları sebebiyle doğal boya kullanımı azalmıştır.

Doğal boya konusundaki literatür sınırlıdır. Bu konuda

güzel çalışmalar vardır. Ancak yeterli diyebileceğimiz seviyede bir kaynağı rastlamadık.

Geçmişte mevcut olan boyacılık sanatının ve kullanılan boyaların gerçek şahidi olan dokumalara sınıksız olan uyumlu renklerin üzerinden geçen yıllara rağmen, kendi hammaddesinin doğrudan doğa kadar canlı ve güzel oluşu doğal boyaların önemini yükselten bir vasfıdır. Doğal boyalı dokumaların ekonomik değerinin yüksek olması, bizi bu çalışmaya yapmaya teşvik etmiştir.

Bu çalışmaların başka bir özelliği de sırf bitkilerden elde edilen boyaların ilgilendirmeleridir. Çalışmamızı diğer bütün çalışmalardan farklı kılan en önemli özelliklerinden biri de ilk defa toprağın boyarmadde kaynağı olarak çalışmamızda ele alınmasıdır. Toprağın doğal boyacılıkta yeni bir aşama olduğuna inanıyoruz. Çünkü toprak boyarmadde kaynağı olarak çoğu bitkiden daha üstündür. Toprak, ekonomik değeri olmayan, kaynak olarak tükenmeyecek bir boyarmadde.

YÖNTEM

Çalışmamızda boyarmadde kaynağı olarak denenmiş ve denenmemiş boya bitkileriyle birlikte toprak kullanılmıştır. Boyanacak madde olarak standartlara uygun yün ip kullanılmıştır.

Çalışmamızda aşağıdaki boyama yöntemleri kullanılmıştır.

Yünler gerek koyunların sırtında, gerekse eğirme esnasında kirlenir. Yün ipler önce yıkanıp temizlendi.

Mordansız Boyama

Değişik miktarlarda olan boya bitkileri ve toprak parçaları ve öğütülmüştür. Boya kaynağı yarım saatten az olmamak şartı ile su içerisinde ip ile kaynatılmıştır. Sonraki çalışmalarda boya kaynağı artıkları kaynatıldıktan sonra süzülmüş içerisine ip atılmıştır. Daha sonra ip boya banyosunda bir süre bekletilip çıkarılmış ve yıkanıp kurutulmuştur.

Mordanlı Boyama

a) **ÖN MORDANLAMA:** Verilen mordanlarla yün ipler yarım saat kaynatılmış ve banyoda bir süre bekletilip boya banyosuna alınmıştır.

b) **TEK BANYO YÖNTEMİ:** Mordanlama ve boyama tek banyoda aynı anda yapılmıştır.

c) **SON MORDANLAMA:** İpler önce boyanmış sonra mordanlanmıştır. Ön mordanlamada olduğu gibi...

Çalışmada kullanılan mordanlar:

Şap, göztaş, karaboya, bikromat, kromşapı, limon asi-

(Devamı 29. sayfada.)

Not: Yukardaki Demir Timurtaş ve M.Barış Avialan'a ait resim, geçen sayıda aynı köşede yanlışlıkla basılmıştır. Düzeltiriz.

Basma eser (cilt)	Yazma eser (cilt)	Sürelî yayın	Mikrofilm		Mikrofiş	Ses bantı				Afiş, el ilanı, takvim vb.						
			Makara	Sayıf		Makara	Kaset	Vidno kaset	Tablo		Puji	Pura				
794.878	8.100	213.131	9669	735	15622 takım + 58 kutu + 67 paket	6649	405	6620	1955	392	1688	38	867	3368	71	42.055

1 Ocak-15 Ağustos 1989 arası kullanıcı ve yararlanılan eser sayısı.

Kullanıcı sayısı	Yararlanılan		Sürelî yayın	Mikroform	Diğer
	Basma eser	Yazma eser			
195.694	98.522	4580	40.567	1819	1593

rumu mensuplarına, öğretim üyelerine, askerî ve mülkî memurlara, bir meslek odasına kayıtlı meslek sahiplerine ve emeklilere "Sürekli Okuyucu Giriş Kartı" verilmektedir. Yüksekökol ve üniversite öğrencilerine her yıl yenilenmek üzere "Yıllık Okuyucu Giriş Kartı" ve ayrıca belirli hallerde ve bir defaya mahsus olmak üzere "Geçici Okuyucu Giriş Kartı" verilir.

Okuyucu tarafından, kart katoloğundan depo yer numaraları tespit edilen eserler, görevli elemanlarca depolardan çıkarılır ve okuyucunun hizmetine sunulur.

Ayrıca Ankara dışından, Millî Kütüphane Başkanlığı'na başvurarak belli konuda bilgi, bibliyografya taraması ve kitap fotokopisi isteyen okuyucu ve araş-

tırcıların isteği ve görmeyen okuyucuların hizmetleri, Okuyucu Hizmetleri Şubesi'nce karşılanmaktadır. Görmeyen okuyuculara hizmet verebilmek için bant dinleme sistemi ile çalışan "Konuşan Kitaplık Laboratuvarı" düzenlenmiş ve hizmete açılmıştır.

Bu açıklamalardan sonra her ülke için millî kütüphanenin ne kadar vazgeçilmez bir unsur olduğu bütün boyutlarıyla anlaşılmaktadır. Kütüphanemizde son yıllarda, ileri teknolojiyen yararlanılarak bilginin depolanması ve dağıtımını hizmetlerini bilgisayar vasıtasıyla yapabilmeyen çalışmaları sürmektedir. Bunun için gerekli hazırlıklar yapılmış olup, ilk denemelere geçilmek üzeredir.

Hızlı bilgilendirme ve bilgilendirme uygulamalarının akıl almaz düzeyde devamlı olarak geliştiği günümüz bilgi çağında, Millî Kütüphanemiz'in de bu uygulamalardan payına düşeni almasını ve diğer kurumlarımızın da bu konuda işbirliği ve yarış halinde olmaları gerektiğini belirtmek gerekmektedir. Aksi takdirde "Modern çağın gelişmesini izleyemez olmak" akibetiyle karşılaşmak hiç de şaşılabilecek bir durum olmayacaktır. Bir bilgi toplumu olmak istiyorsak, bunu yapmak zorundayız. □

asidi, yemek tuzu, sodyum sülfat, soda, kireç, amonyak, sirke asidi, potasyum klorür...

Boyama yapıldıktan sonra yün ip üzerinde elde ettiğimiz renklerin dayanıklılığının tespiti için, aşağıdaki haslık denemelerini yaptık:

- 1- Gün ışığı altında yaptığımız haslık denemeleri.
- 2- Saf su ve musluk suyu kullanarak yaptığımız haslık denemeleri.
- 3- Sabun ve deterjan kullanarak yaptığımız haslık denemeleri.

En iyi ve en verimli boyama yöntemlerinin tespiti için aşağıdaki çalışmaları yaptık.

Yaptığımız çalışmalarda yün ip miktarını sabit tutarak kullandığımız boyamaddede miktarını değiştirdik. Boyamaddede miktarını sabit tutarak kullandığımız yün ipliğin miktarını değiştirdik. Ayrıca saf su ve musluk suyu kullanarak, kullandığımız mordan çeşit ve miktarını değiştirerek, boya banyosundaki ipliğin kaynama süresini ve bekletilen süresini değiştirerek çalışmaları yaptık.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Çalışma sonunda dokumacılık için doğal boyaların yeterli ve ideal olduğu ortaya konduktan sonra bitki ve toprak çeşitlerinden bütün renklerin elde edilebileceği ispatlanmıştır.

Toprak ile yapılan boyamalardan sonra toprağın çok iyi bir boyamaddede kaynağı olduğu ortaya çıkmıştır. Ekonomik değer taşımayan toprak, boyamaddede kaynağı olarak kullanılırsa, ülkemiz ekonomisine katkıda bulunacaktır. Bitki ve toprak çeşitleriyle yaptığımız çalışmalar uluslararası bir renk atlası olan EUROPA SKALA'ya göre değerlendirilmiştir.

Bugün ülkemizde standartlara uygun halî ve kilim azdır. Türk halî ve kilimlerinin dünya pazarlarında lâyık olduğu yeri, alabilmesi, kalite standardının korunabilmesi için mutlaka dokumacılık ve boyama ile ilgili araştırmalara hız verilmesi ve bunun yanında bu konuda bir eğitim - araştırma kurumunun oluşturulması gerektiğine inanıyoruz.